اهمیت و ضرورت محرمانگی و امنیت اطلاعات در افزایش اعتماد عمومی، پوشش و کیفیت آمارها[1]

عذرا نایینی

❖ مقدمه

مردم برای خود حریم خصوصی قائل هستند و دوست دارند همه، آن را به رسمیت بشناسند. در گذشته نفوذ به این حریم و تحقیق و تفحص در مورد آن پیچیده‌تر بود و برای این منظور نمودهای بیرونی زیادی وجود داشت که گاهی اوقات منجر به رسوا شدن فرد یا سازمان نفوذی می‌شد. امروزه با پیشرفت تکنولوژی راه‌های نفوذ پنهان و آشکار زیادی به حریم خصوصی افراد، سازمان‌ها و ... وجود دارد. گاهی با یک ارتباط الکترونیک کاری، تمام اطلاعات شخصی فاش می‌شود، چیزی که برای هیچ‌کس مطلوب نیست. این است که در بسیاری از فعالیت‌های اجتماعی از گذشته تا کنون متناسب با پیشرفت تکنولوژی برای مبارزه با این معضل بزرگ تدابیری اندیشیده شده است. ماهیت اسناد با ماهیت آمار متفاوت است. اسناد طبقه‌بندی‌های خاصی دارند که خیلی به بحث این مطالعه مربوط نمی‌شود، اگر چه برای تولید آمار نیز، اسنادی تولید می‌شود اما جنس آن با اسناد دولتی، سیاسی و ... متفاوت است. در این گزارش، اسناد مربوط به آمار نیز از جنس آمار در نظر گرفته شده است پس در سر تا سر متن منظور از سند، مدرکی است که در جریان تولید آمار به وجود آمده است.

این گزارش بر اساس برداشتی آزاد از سایت سرشماری کشور استرالیا و بیان تجربه‌ی کشور ایران تهیه شده است. هدف گزارش برجسته نمودن مفهوم محرمیت اطلاعات و آمار شخصی، ضرورت ارتباط دائمی با مشتریان و کاربران آمار و ایجاد اعتماد برای آن‌هایی که ما (مراکز آماری) برای تولید آمار، برنامه‌ریزی صحیح و حرکت در مسیر توسعه، به اعتماد آن‌ها نیاز داریم، تهیه شده است. اصولاً اگر قرار است قانونی برای الزام مردم به همکاری در سرشماری تدوین شود، ابتدا باید قوانین محکمی در رابطه با تضمین محرمیت اطلاعات شخصی آن‌ها تدوین گردد، به گونه‌ای که مردم اطمینان یابند برای مدت طولانی هیچ فرد یا ارگانی، با هیچ‌گونه توجیه و استدلالی به اطلاعات شخصی و حریم خصوصی آن‌ها دسترسی پیدا نخواهد کرد.

❖ هدف و ضرورت

از گذشته‌های دور، زمانی که برای به دست آوردن عدد قشون، شمارش افراد قادر به جنگ، اخذ مالیات و ... آمارگیری می‌شد، تا کنون که به‌منظور برنامه‌ریزی و توسعه، آمارگیری می‌شود، همواره هدف از آمارگیری مشخص بوده است. شفافیت هدف، انگیزه‌ی همکاری را در مردم ایجاد و آن را تقویت می‌کند. این شفافیت گاهی، نوعی جذبه و ترس را القاء نموده است (بیش‌تر در گذشته) و گاهی نوعی تعاون، همدلی و تلاش برای ساختن (در آمارگیری‌های دهه‌های اخیر در ایران)،

عذرا نایینی .رئیس گروه آمارهای اجتماعی خانوار دفتر جمعیت، نیروی کار و سرشماری در مرکز آمار ایران است.

به‌خصوص در سرشماری‌ها که این حس به اوج خود می‌رسد. کوچک‌ترین خدشه به این مهم ضربه‌ای نابخشودنی به پیکره‌ی آمار کشورها وارد می‌کند که به سختی قابل جبران است. در نتیجه این موضوع همواره مورد توجه سازمان‌های بین‌المللی و کشورهای مختلف بوده، اگر چه توجه به آن با شدت و ضعف‌هایی همراه بوده است.

❖ اقدامات در کشور استرالیا

سایت سرشماری استرالیا بسیار غنی و به‌هنگام است. دسترسی دائمی مردم به این سایت همواره فراهم است. دفتر آمار و سرشماری خود را متعهد به اطلاع‌رسانی دائمی به مردم می‌داند و برای این امر محدودیت زیادی قائل نیست. در این شرایط هریک از افراد جامعه که از سواد نسبی برخوردار است با سرشماری‌ها و آمارگیری‌ها ارتباط خوبی برقرار نموده و مرحله‌ی اطلاع‌رسانی در زمانی نزدیک به سرشماری تنها به‌منظور تکمیل آگاهی‌ها و هماهنگی عمومی برای برگزاری یک سرشماری موفق انجام می‌شود و دغدغه‌ی چندانی محسوب نمی‌شود. «محرمانگی و حریم خصوصی» عنوان مقاله‌ای چند صفحه‌ای است که به‌منظور جلب اعتماد عمومی در این سایت قرار گرفته و تمام جزئیات به‌طور صریح و روشن در آن مورد اشاره قرار گرفته است. در زیر به مرور نکات مهم آن می‌پردازیم:

شعار آغازین

اطلاعات شخصی شما حریم شخصی ما است. شما می‌توانید مطمئن باشید که اطلاعات شما کاملاً محرمانه است.

محرمانه بودن اطلاعات شما بر اساس قانون سرشماری و آمار سال ۱۹۰۵ استرالیا تضمین می‌شود.

سرشماری اطلاعات مربوط به هر فرد و خانوار را در استرالیا جمع‌آوری می‌کند. سرشماری به‌منظور ارائه‌ی اطلاعات در مورد جامعه به‌عنوان یک کل و گروه‌های درون جامعه انجام می‌شود.

اطلاعات شخصی که شما در فرم‌های سرشماری ارائه کرده‌اید در ABS[2] به‌صورت محرمانه نگهداری می‌شود.

هیچ اطلاعی از سرشماری استخراج نمی‌شود که برای شناسایی فرد یا خانوار مورد استفاده قرار گیرد.

مردم صراحتاً پذیرفته‌اند که اطلاعات شخصی آن‌ها ۹۹ سال توسط بایگانی ملی استرالیا به‌عنوان بخشی از قرنطینه‌ی زمان سرشماری حفظ شود.

بر اساس قانون، سازمان‌هایی مانند ادارات دولتی و شرکت‌های بازاریابی اجازه‌ی دسترسی مستقیم به اطلاعات شخصی افراد را از طریق سرشماری ندارد.

محرمانگی- تضمین عمل

همه‌ی اطلاعات شخصی جمع‌آوری‌شده در سرشماری سال ۲۰۱۱ محرمانه نگه داشته می‌شود. بر اساس قانون محرمانگی فعالیت‌های آماری و سرشماری، (همه‌ی کارکنان) ABS از جمله کارکنان کار موقت در سرشماری، متعهد می‌شوند که هرگز اطلاعات شخصی را به افراد یا سازمان‌های خارج از ABS ارائه نخواهند داد.

بخش ۱۹ از قانون محرمانگی هر یک از کارکنان ABS را که چه در گذشته و چه در زمان حال، اطلاعات جمع‌آوری‌شده‌ی محرمانه در سرشماری را به‌طور مستقیم یا غیر مستقیم فاش نماید، مجازات می‌کند. برای کسی که محکوم به نقض این قانون باشد، مجازات‌های سنگینی (جریمه تا ۱۳۲۰۰ دلار یا حبس برای ۲ سال یا هر دو) در نظر گرفته شده است. حتی اگر آن‌ها برای مدت طولانی همکار ABS نباشند.

مراتب امنیتی

فرم‌های تکمیل شده‌ی سرشماری تحت تمهیدات امنیتی از مراکز جمع‌آوری به مراکز پردازش داده‌ها منتقل می‌شود. پرسنل امنیتی برای جلوگیری از هرگونه دسترسی غیر مجاز به مرکز پردازش استخدام شده‌اند.

مراتب امنیتی جامع بر روی سیستم کامپیوتر ABS اجرا می‌شوند. این شامل استفاده از کلمه‌ی عبور، تغییر به‌طور منظم، کنترل دسترسی و بازرسی مسیرهای انتقال اطلاعات است.

پاسخ‌های سرشماری خود را محرمانه نگه داشتن:

ABS همچنین حریم خصوصی خانوارها را در طول جمع‌آوری فرم‌های سرشماری حفظ می‌کند.

خانوارهایی که افراد آن دوست ندارند دیگر اعضا اطلاعات آن‌ها را مشاهده کنند، می‌توانند فرم فردی درخواست کنند.

کسانی که نگرانند آمارگیر از اطلاعات آن‌ها مطلع شود، می‌توانند فرم محرمانه درخواست کنند یا از طریق الکترونیک فرم سرشماری خود را تکمیل کنند.

خانوارهایی که هنوز نگران هستند می‌توانند از مأمور سرشماری پاکت ارسال پستی را درخواست کنند برای این که فرم‌های تکمیل شده‌ی آن‌ها از طریق پست به‌طور مستقیم برای ABS ارسال شود.

ABS چگونه حریم خصوصی من را تضمین می‌کند؟

ABS رکوردهای شخصی افراد را در سطح محرمانگی بسیار بالا حفظ می‌کند. تمام اطلاعات فردی به مدت ۱۰۰ سال مورد بهره‌برداری قرار نمی‌گیرد.

پس از پایان پردازش آماری همه‌ی فرم‌های سرشماری (شامل نام و آدرس) تخریب می‌شود. کاغذها خمیر و دوباره بازیافت می‌شود.

ABS اطلاعات هویتی شخصی را فقط برای مرکز اسناد ملی استرالیا ارسال می‌کند تا ۹۹ سال به‌صورت امن محرمانه نگهداری شود. این کار صرفاً برای افرادی که به‌طور خاص در خصوص انجام این کار به‌عنوان بخشی از قرنطینه‌ی زمان سرشماری رضایت دارند انجام می‌شود.

سرشماری الکترونیک چگونه امن است؟

E-Census، گزینه‌ی الکترونیکی برای بازگشت فرم سرشماری شما است که به شما اجازه می‌دهد از طریق اینترنت فرم سرشماری را تکمیل کنید.

برای اطمینان از این که اطلاعات شما بدون دست‌کاری به ABS تحویل می‌شود، ما از یک تکنولوژی پنهانی (انتقال محرمانه) قوی که به‌صورت جاری پشتیبانی می‌شود، استفاده می‌کنیم. داده‌های سرشماری الکترونیک از طریق اینترنت برای ABS ارسال می‌شود به گونه‌ای که هیچ فردی خارج از ABS قادر نیست آن‌ها را بخواند.

در پایان سرشماری، درایوهای هارد دیسک مورد استفاده به‌منظور ذخیره‌سازی اطلاعات، برای اطمینان از این که امکان دسترسی افراد غیر مجاز به اطلاعات سرشماری محو گردد تحت نظارت کامل ABS قرار می‌گیرد.

آیا اطلاعات من به مراکز دولتی دیگر مانند لینک مرکزی (Center link) اداره‌ی مالیات می‌رود؟

خیر. ABS از نظر قانونی ملزم به حفاظت از حریم خصوصی افراد است و قادر نیست اطلاعات قابل شناسایی هر فرد را به هر شخص ثالث دیگری ارائه دهد.

ABS اطلاعات فردی یا خانواری را به‌صورت منفرد به هیچ دستگاه یا ارگانی خارج از ABS ارائه نخواهد داد. محرمانه بودن اطلاعات شما بر اساس قانون فعالیت‌های آماری و سرشماری سال ۱۹۰۵ و قانون محرمانگی ۱۹۸۸ تضمین شده است. این دو قانون هر دو اطمینان می‌دهد که داده‌های خصوصی افراد به هیچ فردی که قصد بهره‌برداری از آن‌ها را برای مقاصد شخصی داشته باشد، ارائه نمی‌شود. همه‌ی کارکنان ABS از جمله کارکنان موقت، به‌صورت قانونی مجاز نیستند، اطلاعات شخصی افراد را به خارج از ABS ارائه دهند.

ABS هرگز علاقه‌ای به تداخل سرشماری الکترونیک با دیگر سیستم‌ها ندارد. «علاقه‌ای ندارد که اطلاعات به‌دست‌آمده از سرشماری الکترونیک را با سیستم‌های یکپارچه‌ی دیگر درست کند».

حریم خصوصی افراد از هر چیز دیگری در ABS با اهمیت‌تر است. مردم می‌توانند مطمئن باشند که ABS اطلاعات شخصی آن‌ها را محرمانه نگه خواهد داشت هم در فرم‌های کاغذی سرشماری و هم در سرشماری الکترونیک (E-Census). ABS هرگز این اطلاعات را به سازمان‌ها، مراکز یا برنامه‌های خارج از ABS منعکس نخواهد کرد.

بر حسب قانون، سازمان‌هایی مانند اداره‌ی مالیات استرالیا، لینک مرکزی و مراجع اعتباری نمی‌توانند از طریق سرشماری به

جزئیات اطلاعات فردی دسترسی داشته باشند.

❖ تجربه‌ی ایران

قانون تأسیس مرکز آمار ایران

بر اساس قانون، مرکز آمار ایران در سال ۱۳۴۴ تأسیس شده است، در سال ۱۳۵۳ در این قانون تجدید نظر شده، اما در متن اصلی آن تغییر چندانی ایجاد نشده است. در ماده‌ی ۷ قانون، محرمیت اطلاعات، با صراحت مورد تأکید قرار گرفته است:

ماده‌ی ۷ از قانون مرکز آمار ایران، هر شخص ساکن ایران همچنین اتباع ایرانی مقیم خارج از کشور مکلفند به پرسش‌های مربوط به کلیه‌ی سرشماری‌ها و آمارگیری‌ها که توسط مرکز آمار ایران انجام می‌شود پاسخ صحیح دهند. آمار و اطلاعاتی که ضمن آمارگیری‌های مختلف از افراد و مؤسسات جمع‌آوری می‌شود، محرمانه خواهد بود و جز در تهیه‌ی آمارهای کلی و عمومی نباید مورد استفاده قرار گیرد. استفاده و مطالبه و استناد به اطلاعات جمع‌آوری‌شده از افراد و مؤسسات به هیچ‌وجه در مراجع قضائی و اداری و مالیاتی و نظایر آن مجاز نخواهد بود.

ماده‌ی ۱۶ـ قانون تأسیس مرکز آمار ایران مصوب تیرماه ۱۳۴۴ او آن قسمت از قوانین و مقررات دیگر که با این قانون مغایرت دارد لغو می‌گردد.

قانون فوق مشتمل بر شانزده ماده و یک تبصره پس از تصویب مجلس سنا در جلسه‌ی روز دوشنبه ۱۳۵۳/۱۰/۳ در جلسه‌ی روز پنجشنبه دهم بهمن‌ماه سال یک هزار و سیصد و پنجاه و سه شمسی به تصویب مجلس رسید.

همان‌گونه که ملاحظه می‌شود علی‌رغم این که سرعت تحولات اجتماعی در زمان تدوین قانون نسبت به امروز بسیار کند بوده است اما بعد از ۹ سال در آن تجدید نظر شده است. این امر اجتناب‌ناپذیر است. اگر چه متن قانون در رابطه با محرمیت اطلاعات صراحت دارد و در آن تأکید شده است جز در تهیه‌ی اطلاعات کلی و عمومی نمی‌توان از آن بهره‌برداری نمود، اما با توجه به این که قریب ۴۰ سال از آخرین بازنگری در قانون می‌گذرد و هرگز در جهت تکمیل و به‌هنگام‌نمودن آن متناسب با پیشرفت‌های تکنولوژیک روز دنیا اقدامی صورت نگرفته است، به نظر می‌رسد این مهم به تدریج کم‌رنگ شده و نقش خود را در جامعه از دست داده است. آنچه بسیار ضروری به نظر می‌رسد این است که باید هر چه سریع‌تر اقدامات قانونی در این رابطه انجام شود. کم‌ترین حرکت در این مسیر طرح مجدد اهمیت آمار و هدف از تولید آن در نزد جامعه‌ی قانون‌گذاران، تنظیم متن کاملی که این خلاء ۴۰ ساله را پر نماید و تصویب آن در بالاترین مرجع قانون‌گذاری، یعنی مجلس شورای اسلامی است.

بحث تولی‌گری آمار که در دیگر اسناد به آن اشاره شده است نیز بعضاً مفهوم خود را از دست داده است و دستگاه‌ها با این تصور که در برخی فنون پیشتاز هستند تولی‌گری را حق خود می‌دانند و به طور کلی بی‌طرفی را که مبنای اصلی چنین تصمیمی بوده است، نادیده می‌گیرند. این امر باعث شده است که مرکز آمار ایران به جای حرکت در مسیر توسعه‌ی روش‌ها و کاربرد روش‌های جدید، دائماً وقت خود را صرف توجیه حقی نماید که به‌صورت قانونی بر عهده‌اش گذاشته شده است. منظور از تولی‌گری آمارهای رسمی نه صرفاً تولید آمار است، بلکه چنانچه در دیگر کشورها مطرح است مدیریت و مرکزیت بخشیدن به آمارهای تولیدشده، اعمال اصول و استانداردهای آماری، انطباق آمارهای مختلف تولیدشده با اهداف آماری و در واقع تبدیل داده‌های اداری به اطلاعات آماری، سپس رعایت محرمانگی در بازتولید آمار و اطلاع‌رسانی عمومی است، چیزی که امروزه کم‌تر کسی در کشور، حتی در اقشار تحصیل‌کرده بر آن اذعان دارد.

حفظ محرمانگی اطلاعات آماری، به معنای حفاظت از داده‌ها و اطلاعات شناسایی‌کننده‌ی اشخاص اعم از حقیقی و حقوقی است که در طی فرایند اجرای طرح‌های آمارگیری مختلف توسط دستگاه‌های اجرایی و یا بخش خصوصی گردآوری می‌شوند (برنامه‌ی ملی آمار ۱۳۹۰-۱۳۹۴).

ماده‌ی (۲) برنامه‌ی ملی آمار کشور، چشم‌انداز مطلوب[۳]:

با الهام از چشم‌انداز بیست ساله‌ی جمهوری اسلامی ایران که در آن «ایران کشوری است توسعه‌یافته باجایگاه اول اقتصادی، علمی و فن‌آوری در منطقه»، چشم‌انداز مطلوب آمار کشور به‌صورت زیر ترسیم می‌شود:

«نظام آماری کشور نظامی کارا و پویا مبتنی بر فن‌آوری‌های نوین و مشارکت توانمند و علمی تمام ارکان در مسیر تأمین نیازهای آمارهای رسمی کشور است که در آن آمارهای روز آمد، قابل اعتماد و متناسب با نیازهای آماری کاربران برپایه‌ی روش‌های مطلوب و با کیفیت مورد قبول، تهیه و با استفاده از شیوه‌های اطلاع‌رسانی جامع و مؤثر به‌صورت سریع، آسان با حفظ محرمانگی اطلاعات فردی در دسترس کاربران قرار می‌گیرد. در این نظام، آمارهای ثبتی سامان‌دهی‌شده، فرهنگ آماری پاسخگویان، تهیه‌کنندگان و استفاده‌کنندگان آمار ارتقا یافته و زمینه‌های مشارکت مؤثر آنان در فرایندهای فعالیت‌های آماری تأمین می‌شود. درچشم‌انداز مطلوب، استفاده از آمار توسط مجموعه‌ی برنامه‌ریزان، سیاست‌گذاران و سایر کاربران به نحو فراگیر و مطلوب انجام شده و فرهنگ تصمیم‌سازی، تصمیم‌گیری و قضاوت بر پایه‌ی سنجش‌های متکی بر آمار و اطلاعات درست نهادینه می‌شود».

با توجه به توان فنی کشور و وجود کارشناسان خبره که عمر ارزشمند خود را به پای حفاظت از اعتقادات آماری و صداقت در رویارویی با مردم صرف نموده‌اند، تحقق این پیش‌بینی آسان است، البته ضرورت دارد به طور جدی، در صدد فراهم نمودن ابزار لازم برآییم که می‌تواند با تجدید نظر در قانون مرکز آمار ایران و تأکیدی دوباره بر اختیارات قانونی این مرکز در خصوص حفاظت از حریم خصوصی مردم و مرجعیت قانونی آمارهای رسمی شروع شود مطابق آنچه در دنیا وجود دارد.

❖ نتیجه‌گیری:

مقایسه‌ای که در این تحقیق انجام شد، پیشنهادهای زیر را به‌منظور تحقق اهداف آماری مورد نظر برنامه‌ی ملی آمار اجتناب‌ناپذیر می‌نماید:

- طرح لایحه‌ی «تجدید نظر در قانون مرکز آمار ایران به‌منظور به روز نمودن اختیارات قانونی این مرکز»
- تصریح در مواد قانونی فوق مبنی بر «بی‌طرفی مرکز آمار ایران، جمع‌آوری آمار فقط به‌منظور بهره‌برداری در جهت برنامه‌ریزی‌های عمومی، ملی و منطقه‌ای و تضمین اختیارات تام برای این مرکز به‌منظور ضمانت حفظ حریم خصوصی افراد اعم از حقیقی و حقوقی و سازمان‌ها»
- تأکید بر ضرورت یکتا بودن متولی آمار به‌منظور تسهیل در تضمین امنیت اطلاعات فردی، خانواری، سازمانی و صیانت از حریم خصوصی آن‌ها در آمار
- تأکید بر این که در سرشماری‌ها و سایر آمارگیری‌ها هر فرد و سازمان تنها یک واحد آماری است که نباید اطلاعات وی از دست برود تا پوشش کامل بخصوص در سرشماری‌ها فراهم شود.
- الزام مردم و کلیه‌ی سازمان‌ها، وزارت‌خانه‌ها و ... به همکاری در سرشماری‌ها و آمارگیری‌های مرکز آمار ایران و تعیین عواقب عدم همکاری و ارائه‌ی اطلاعات غلط.

❖ توضیحات

[۱] بر اساس برداشتی آزاد از سایت سرشماری کشور استرالیا و بیان تجربه‌ی کشور ایران

[۲] Australian Bureau of Statistics

[۳] برنامه‌ی ملی آمار کشور ۱۳۹۰-۱۳۹۴

❖ منابع

سایت سرشماری استرالیا، آخرین‌بار به روز شده در تاریخ ۳ اکتبر ۲۰۱۲.

قانون تأسیس مرکز آمار ایران، ۱۳۴۴ و اصلاحیه‌ی آن ۱۳۵۳.

ریاست جمهوری، معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی، مرکز آمار ایران، برنامه‌ی ملی آمار کشور ۱۳۹۰-۱۳۹۴، ص ۱۱، ماده ۲